

Chapter 3 goes more in depth. The author discusses for example the role mothers and nunneries in Iceland played in the education of children. Guðrún Ingólfssdóttir provides numerous examples from various types of literature—both fictional and historical—of women reading, studying as well as owning books. As before, the author discusses these topics first with regard to the medieval period and then for the period between the Reformation and the eighteenth century. Lastly, Guðrún Ingólfssdóttir explores books specifically published for woman and common people and the approximate age at which Icelandic women learned to read. Not just in this chapter but throughout the entire volume, the author never shies away from remarking on research difficulties such as incomplete records, the loss of manuscripts over time, or possible historical inaccuracy of descriptions of women in literature. In Chapter 4, the author points out manuscripts owned by women and analyzes how they were used. The content analyses in this chapter allow for an interpretation of what the manuscripts say about the women who owned them, their worldviews, interests, and education. Chapter 5 provides examples of women writing. The author uses archaeological evidence, historical sources and literature to give an overview of accounts of women writing, for instance, runes, manuscripts, letters, and marginalia. An overall summary of the main findings follows the five core chapters. The main part of the volume concludes with acknowledgements, an English summary, and a bibliography. In an annex, Guðrún Ingólfssdóttir provides the reader with a helpful catalogue of Icelandic manuscripts from the Middle Ages through the eighteenth century owned or written by women, with the exception of manuscripts owned by non-Icelandic women, letter collections, or manuscripts preserving texts composed by women, which have all been excluded.

The volume is clearly aimed at an Icelandic audience, which is not only evident from being

published in Icelandic but also through the use of phrases such as “hérlandis” [in this country] or “formæður okkar” [our (Icelandic) foremothers]. Nonetheless, non-Icelanders alike can greatly profit from Guðrún Ingólfssdóttir’s study, gaining a better understanding of women’s roles in society, their worldviews and self-images as seen through their books and libraries. The author remarks that “Hildegard af Bingen hélt því fram að Guð hefði hvatt hana til að nota einfaldan rithátt þegar hún skrifaði vitranir sínar, skrifa ekki eins og karlmaður” [Hildegard of Bingen claimed that God had encouraged her to use a simple style of writing when jotting down her visions, not to write like a man] (p. 76). It would appear that Guðrún Ingólfssdóttir has taken the same advice to heart. Her style is easy to read, delightfully personal and engaging, lending itself to reach both a more generally interested lay readership as well as academic circles. Guðrún Ingólfssdóttir uses the image of the book as a mirror we look into to see ourselves as we are and as we ought to be. For the purpose of her book, she reverses this idea, focusing on the “image of women as reflected in their books” (p. 262). It is undeniable that Guðrún Ingólfssdóttir’s volume is a wonderful contribution to Icelandic manuscript studies as well as Icelandic women’s studies, to name just two possible benefactors, showing indeed that “the things our dear old ladies hoard” should not be overlooked.

Susanne Artbur

Janus Møller Jensen & Carsten Selch Jensen (red.), *Krig, korstog og kulturmoder i 1700-tallet* (Kerteminde: Østfyns Museer, 2016). 173 s.

Kulturmoder interesserer mange af os i disse år, hvor effekten af det 20. århundredes teknologiske sammenbinding af verden for alvor

folder sig ud og virkeliggør tidligere tiders visioner om den globale landsby. Derfor er det glædeligt, når en gruppe forskere i antologien *Krig, korstog og kulturmøder i 1700-tallet* anlægger netop dette perspektiv på en række punktnedslag i det lange 1700-tal, som især i Danmark undertiden strækkes så meget at det kommer til at omfatte hele enevældens periode fra 1660-1848.

I bogen argumenterer redaktørerne for at korstogene, som ellers forbindes med middelalderen, både fortsatte op i tidlig moderne tid, at studiet af dem for alvor tog fat i 1700-tallet, og at de spillede en central rolle i at forstå Europas udvikling.

I det første essay om arabiske rejseberetninger vendes det typiske blik på europæeres rejse i de arabiske områder på hovedet, og i stedet handler det om arabernes rejser i Europa. Forfatteren, islamologen Thomas Hoffmann, har her det interessante ærinde at gøre op med fortællingen om, at arabere kun i ringe grad interesserede sig for Europa i perioden. Til dette formål trækker han på den palæstinensiske professor i engelsk Nabil Matars værker, der har beskæftiget sig indgående med emnet. Forskellige argumenter fremføres for at vise at araberne faktisk interesserede sig for verden omkring sig, såsom den store arabiske handel i det Indiske Ocean, samtidig med at det forklares at indbyggerne i det mindste i de nordafrikanske Barbaresk-stater faktisk frygtede europæerne, især spanierne og portugisere, der tog tusindevis af fanger i begyndelsen af 1500-tallet. Argumenterne er dog ikke synderligt stærke, men Matar kan afsløre, at den manglende interesse skyldes, at forskningen ganske enkelt har søgt efter det forkerte.

Antologiens andet essay, skrevet af afrikahistorikeren Niels Kastfelt, er til dels en refleksion over state-of-the-art inden for forskningen om det transatlantiske rum med fokus på slavehandlen, og til dels en refereren af fascinerende narrativer om nogle af de mennesker, der agerede på tværs af dette rum. Gennem et

religiøst fokus giver essayet et interessant blik på den skabelse af nye transatlantiske identiteter, der var begyndt i de foregående århundreder, men som særligt i det sene 1700-tal udviklede sig og anvendte de nye muligheder for udfoldelse.

Herefter bevæger vi os til Den nye Verden, nærmere bestemt til puritanerne i de tidlige engelske kolonier i Nordamerika. Her fortæller korstogshistorikeren Carsten Selch Jensen om deres tro og sammenstødet med både indianere og katolske, franske nybyggere, og det er et fascinerende landskab af tro, krop, civilisation og identitet, som forfatteren tegner. Puritanernes meget snævre idéer om vejen til frelse blev bestandigt udfordret af både indianere og katolikker og deres synsvinkel er altdominerende i fortællingen. Derved får vi et godt indblik, om end med en del gentagelser, i de narrativer, de fandt væsentlige at videregive. Men hverken indianerne eller franskmændene kommer til orde, hvilket ellers kunne have gjort historien om kulturmødet mindre ensidig.

Fra den foregående nærmest 1600-tals fortælling sejler vi med 1700-tals-skibspræsten Nicol Seidelin Bøgh til Middelhavet, hvor historikeren Janus Møller Jensen bruger en versberetning af Bøgh som afsæt. Beretningen blev skrevet efter den dansk-norske flådes togt til Middelhavet i 1746 for at tvinge Algeriet til en fredstraktat, så skibe fra det Oldenborgske Rige skulle forskånes fra angreb. Sandsynligvis skulle den hjælpe Bøgh med at få et nyt embede efter hjemkomsten, mens Jensen bruger den til først at give en kort introduktion til korstogsforskningens historie. Dernæst følger vi Bøgh på rejsen i Algeriet og hans overvejelser omkring religion og historie, suppleret med ekskursor til narrativer om kongelige ordner, Dannebrogshistorie og konflikter mellem Europa og den muslimske verden. Bøgh kommer lidt i baggrunden i den sidste del af artiklen, der til gengæld kommer bredt omkring opfattelserne af islam midt i 1700-tallet og kommer som første artikel for alvor ind på korstogene,

motiveret af en lidt svag henvisning hos Bøgh til det *Kryds-Tog* som hans sejlskib foretager i Middelhavet og som Jensen også mener, antyder en henvisning til de middelalderlige korstog og altså ikke kun fortæller om den faktiske sejlads på kryds.

Den sidste artikel, skrevet af korstogsstrikkeren Kurt Villads Jensen, handler som de fleste andre artikler i antologien heller ikke om krige eller korstog. I stedet analyseres den unge Jacob Dampes disputats om Koranens etik fra 1812, hvor Damp kun var 22 år. Det er en temmelig specialiseret gennemgang af den tidlige islamforskningens arbejde, som kan være lidt tung at komme igennem for en lægmand udi koranforskningen, men artiklen giver samtidig et interessant indblik i universitetsafhandlingens udviklingshistorie.

Vi kommer vidt omkring i antologien, og artiklerne er generelt både velskrevne og interessante. Men de stikker også i mange retninger, og af de tre hovedtemaer krig, korstog og kulturmøder er det som sagt kun det sidste, der for alvor bliver udfoldet. Især korstogene, som nok ellers vil trække manges opmærksomhed mod bogen, er bemærkelsesværdigt fraværende, og man må give redaktørerne ret i hvad de skriver i forordet, nemlig at "Korstog betyder forskellige ting for forskellige mennesker til forskellige tider".

Benjamin Asmussen

Ellen Krefting, Aina Nøding & Mona Ringvej (eds.), *Eighteenth-Century Periodicals as Agents of Change: Perspectives on Northern Enlightenment*, Library of the Written Word 42 (Leiden: Brill, 2015). 346 pp.

"Was ist Aufklärung?" ["What is Enlightenment?"] In 1784, Immanuel Kant gave his famous answer to this question in an essay published in the monthly journal *Berlinische*

Monatsschrift. The essay soon became and has ever since remained a crucial piece of work for the understanding of the era's thinking and ideas, so in that sense it is certainly not underestimated. However, what the essay's first publication medium – the journal – signifies to the dissemination of the philosopher's ideas is worth reflecting more upon. Kant was well aware of the advantage of publishing it in a journal compared to a book. Periodical sheets were produced rather quickly and could be distributed more easily and widely, reaching new audiences. Periodicals travelled from hand to hand and crossed borders, both literally and symbolically. Furthermore, of course, *Berlinische Monatsschrift* was not just any journal but the major literary organ of the late German enlightenment.

In historical hindsight, today's people in general (whether scholars or not) can hardly appreciate the role that ephemeral material, such as journals, pamphlets and epistolary letters, played for the societal changes in the eighteenth century. The editors of *Eighteenth-Century Periodicals as Agents of Change: Perspectives on Northern Enlightenment* take as their starting point that the periodical press has been overlooked, compared to books, when scholars have considered the spread of ideas during the period. The aim of this volume is, as presented in the introduction, to offer "new insights into the mediation and transfer processes involving the nascent public sphere" and to make "the case that the periodical press, to a greater extent than books, made the European Enlightenment possible as a far-reaching intellectual and historical phenomenon". Even if journals were seldom as outstanding as *Berlinische Monatsschrift*, they performed as "agents of change" and had a "revolutionary impact". Another ambition is to pursue the view that the Enlightenment ideas did not only derive from certain nations (France) from where they spread out to other regions of Europe. "Europe's margins" including Scandinavia,